

สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของทายาทมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
สำหรับชุมชนการท่องเที่ยวริมแม่น้ำโขง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี
The problem and needs for potential development of local tourist
guide heirs for Mekong River community-based tourism, Khong Chiam
District, Ubon Ratchathani Province

พรหมลิขิต อุรา* พิชญาพร ศรีบุญเรือง

Promlikit Ura*, Phitchyaphorn Sriboonruang

อาจารย์สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี

มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ^{*2}

Lecturer, Tourism and Hotel Program, Faculty of Business Administration and Accounting,

Sisaket Rajabhat University

promlikit@sskru.ac.th

Received: December 24, 2019

Revised: March 11, 2020

Accepted: March 18, 2020

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของทายาทมัคคุเทศก์ท้องถิ่น สำหรับชุมชนการท่องเที่ยวริมแม่น้ำโขง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และเลือกพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยวแล้วในพื้นที่ของสองชุมชน คือ หมู่บ้านท่าลั้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี และหมู่บ้านชะฮอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับแกนนำชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งมีเนื้อหาประกอบด้วย สภาพปัญหาและความต้องการในด้านภาษา ด้านวิชาการ ด้านการนำเที่ยว และด้านการแก้ปัญหา ของทายาทมัคคุเทศก์นำเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า

1. การขาดความรู้ทางด้านภาษาในการสื่อสาร ถึงแม้พื้นที่บ้านท่าลั้งจะอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ภาษาพูดของคนในชุมชนเป็นภาษาบรู บางครั้งมัคคุเทศก์ท้องถิ่นอธิบายข้อมูลแล้วนักท่องเที่ยวไม่เข้าใจในภาษาท้องถิ่น สำหรับชุมชนบ้านชะฮอม มัคคุเทศก์นำเที่ยวก็สามารถพูดได้เพียงภาษาถิ่นหรือภาษาอีสาน ทำให้นักท่องเที่ยวจากภูมิภาคต่าง ๆ ไม่สามารถเข้าใจได้อย่างถ่องแท้และมัคคุเทศก์ทั้งสองชุมชนยังไม่สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษที่เป็นภาษาสากลได้

2. มีความรู้ด้านวิชาการน้อยในการออกปฏิบัติงานมัคคุเทศก์ท้องถิ่นของทั้งสองชุมชนจะเป็นผู้สูงอายุ ดังนั้น จะขาดความรู้ทางด้านวิชาการที่จะอธิบายเสริมเพิ่มเติมให้กับนักท่องเที่ยว นอกเหนือจากข้อมูลที่มีอยู่เดิม จากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้ไม่เป็นที่น่าสนใจในวิทยาการใหม่ ๆ อันทันสมัย

3. ไม่กล้าแสดงออกในการปฏิบัติหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยว เมื่อพบกับนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างภูมิภาค และมีการศึกษาดี ส่วนมากจะขาดความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ ทำให้การปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์นำเที่ยวไม่ค่อยมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

4. ไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการนำเที่ยว เช่น การที่นักท่องเที่ยวเกิดอุบัติเหตุในการเดินชมแหล่งท่องเที่ยว โดยการติดต่อประสานงานระหว่างชุมชน และการที่นักท่องเที่ยวประสบอุบัติเหตุจากยานพาหนะนำเที่ยวของชุมชน ทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อการท่องเที่ยวได้

คำสำคัญ: ทายาทมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การพัฒนาศักยภาพ ชุมชนการท่องเที่ยวริมแม่น้ำโขง

Abstract

The purpose of this study was to study the problems and needs for potential development of local tourist guides heirs for Mekong River Community-based tourism, Khong Chiam District, Ubon Ratchathani Province by using qualitative research methods selected purposive samples and choose the tourism area of two communities, namely, Tha Long Village, Huai Phai Sub-district, Khong Chiam District, Ubon Ratchathani Province and the Sasom Village, Na Pho Khlang Sub-district, Khong Chiam District, Ubon Ratchathani Province by using in-depth interviews with community leaders and the people concerned which contains problems and needs in relation to language, academic, tour and solving-problem of the tour guide heirs.

The research findings revealed that

1. Lack of language skills for communication, although the Ban Tha Long is located in the northeastern region, but the spoken language in the community is Bru. The local guide sometime tried to explain the information and the tourists do not understand the dialect. For Ban Sasom community, the tour guide can speak only the dialect or northeastern language causing tourists from different parts do not fully understand and the guides from both communities are not able to communicate in English as an international language.

2. Lack of academic knowledge in working, the local guides from both communities are elderly, so they are lack of academic knowledge to explain more to tourists apart from the existing data from self-learning, it is not interesting in new modern sciences.

3. Not dare to act as a tour guide, when the guides meet tourists from different parts and well educated, most of them are lack of confidence in their duties causing the tour guide's duty might not be enough effectively.

4. The inability to solve problems during the tour as tourists for example the tourists gets an accident while walking to see tourist attractions by liaison among communities and the tourists had an accidents from the community's vehicle transportation resulting for a bad for tourism image.

Keywords: Local Guides Heirs, Potential Development, Mekong River Tourism Community

บทนำ

การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นอย่างมาก เพราะเป็นอุตสาหกรรมที่มีธุรกิจเกี่ยวเนื่องมากมาย และก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่สังคม และชุมชน สำหรับประเทศไทยอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจในฐานะที่เป็นแหล่งรายได้สำคัญของเงินตราต่างประเทศและยังเป็นเครื่องมือในการกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ชนบทก่อให้เกิดการจ้างงานการสร้างอาชีพให้กับคนที่อาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยววนั้น ๆ รวมไปถึงพื้นที่ในต่างจังหวัด เช่น จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันออกสุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและของประเทศไทย ทั้งยังเป็นเมืองที่ตั้งของเส้นเวลาหลักของประเทศ ที่เส้นแวง 105 องศาตะวันออก โดยเป็นจังหวัดแรกที่ได้เห็นดวงอาทิตย์ก่อนพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศจังหวัดอุบลราชธานีเป็นเมืองใหญ่ริมฝั่งแม่น้ำมูลที่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานมากกว่า 200 ปี มีพื้นที่กว้างใหญ่ และจังหวัดอุบลราชธานี ยังมีชายแดนติดกับประเทศลาว ทางด้านอำเภอสรินธร อำเภอโขงเจียม ซึ่งทั้ง 2 อำเภอดังกล่าวมีความพร้อมทั้งด้านทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวและมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจทั้งสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติหลายแห่ง วิถีชีวิตของชาวบ้านริมแม่น้ำโขง ซึ่งน่าสนใจยิ่งนัก

อำเภอโขงเจียม ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญอีกมากมาย เช่น ผาแต้ม เสาเฉลียง น้ำตกสร้อยสวรรค์ น้ำตกแสงจันทร์ น้ำตกทุ่งนางเมือง และมีชนเผ่า “บรู” ซึ่งภาษาถิ่นดั้งเดิมตระกูลมอญ-เขมร ที่บ้านท่าล้ง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งหมู่บ้านนี้เป็นอีกหมู่บ้านที่มีการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจเดินทางมาเที่ยวชมอย่างแพร่หลาย และบ้านชะจอม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นอีกหมู่บ้านที่มีการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่สองหมู่บ้านนี้เผชิญกับปัญหาเดียวกัน (เสนอห์ พึ่งป่า, 2561; แพง 2561; แก้วใส เลี้ยง จันทรจิรัง, 2561) คือ เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชมหมู่บ้าน ชาดแคลนมัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว ชาวบ้านขาดองค์ความรู้ และในการนำเยี่ยมชมหมู่บ้าน และสถานที่สำคัญต่าง ๆ นั้นคือ“มัคคุเทศก์ท้องถิ่น” ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สุดที่ขาดไม่ได้ การนำเที่ยวแต่ละครั้งนั้น ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการที่จะให้การเดินทางประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับมัคคุเทศก์เป็นสำคัญ มัคคุเทศก์จึงต้องมีเทคนิคและคุณสมบัติพิเศษ นำมาใช้ระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือน ด้วยการอธิบายประวัติต่าง ๆ รวมทั้งการสร้างความสุขสนทนากับนักท่องเที่ยวได้ระหว่างการนำเที่ยว อันจะนำมาสู่ความประทับใจที่ได้รับจากนักท่องเที่ยว และยังเป็นการเผยแพร่ความรู้ เป็นการฝึกทักษะในการปฏิบัติงาน สร้างความเชี่ยวชาญ และเรียนรู้พฤติกรรมนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม นำไปสู่การมีทักษะที่ดี และเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่เชี่ยวชาญในชุมชนต่อไป

จากสภาพปัญหาทางการท่องเที่ยวในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าทั้ง 2 ชุมชนกำลังประสบปัญหาทางด้าน การขาดแคลนมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เนื่องจากสาเหตุหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการย้ายเข้าไปทำงานในต่างถิ่น การย้ายเข้าไปศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย หรือแม้กระทั่งชาวบ้านเองขาดความรู้ และทำให้ไม่กล้าพอที่จะออกมาเป็นมัคคุเทศก์ในการนำชมหมู่บ้านของตนเอง อันเนื่องมาจากการขาดหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าไปให้องค์ความรู้กับคนในท้องถิ่นนั้น ๆ หากมีการจัดการเพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าว จึงเป็นเรื่องที่ควรศึกษา ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของอาชีพมัคคุเทศก์ จึงได้ทำการวิจัยหัวข้อเรื่อง สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของทายาทมัคคุเทศก์ท้องถิ่นสำหรับชุมชนการท่องเที่ยวริมแม่น้ำโขง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งจะทำให้เกิดองค์ความรู้ ด้านบทบาทของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น อีกทั้งจะเป็นการส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นรู้จักคุณค่าทางวัฒนธรรมของตนเอง และวางแผนในสถานที่ท่องเที่ยวของตน อันก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิดและรักษาและสืบทอดทายาทมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

ไม่ให้สูญหายไป และให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน ทำให้อาชีพมัคคุเทศก์ต้องขึ้นอยู่กับชุมชนด้านการท่องเที่ยวริมแม่น้ำโขง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี สืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของทายาทมัคคุเทศก์ท้องถิ่นสำหรับชุมชนการท่องเที่ยวริมแม่น้ำโขง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของทายาทมัคคุเทศก์ท้องถิ่นสำหรับชุมชนการท่องเที่ยวริมแม่น้ำโขง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี” จะใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยผู้วิจัยจะใช้วิธีการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร หนังสือ และตำรา ร่วมกับการสัมภาษณ์กานนำของชุมชนการท่องเที่ยวทั้งสองแห่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านชะยอม จำนวน 30 คน และบ้านท่าล้งจำนวน 30 คน อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี รวม 60 คน (พินิจนันท์ ทองเสริม 2561; เสน่ห์ ฟุ้งป่า, 2561) เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ออกมาเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในชุมชนทั้งสองแห่ง เช่น กลุ่มจักสาน กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มทอผ้า และมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ที่จะใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 คน ในการสัมภาษณ์เชิงลึก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย/รวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์รายบุคคลสำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องโดยตรงโดยผู้วิจัยจะกำหนดกรอบแบบสัมภาษณ์ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลการท่องเที่ยวของชุมชน ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมา การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนและการนำเที่ยวของมัคคุเทศก์ชุมชน

ตอนที่ 3 ข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการของทายาทมัคคุเทศก์นำเที่ยวสำหรับชุมชนการท่องเที่ยวริมแม่น้ำโขง ประกอบด้วย การขาดความรู้ทางด้านภาษาในการสื่อสารของทายาทมัคคุเทศก์ระดับความรู้ทางด้านวิชาการหรือมีความรู้ด้านวิชาการน้อยในการออกปฏิบัติงาน การไม่กล้าแสดงออกในการปฏิบัติหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยว และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการนำเที่ยว

การสร้างเครื่องมือและการทดสอบเครื่องมือ

1. ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และความหมายสำคัญของมัคคุเทศก์ ศึกษารวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี การสังเกต และความหมายสำคัญของมัคคุเทศก์เพื่อเก็บข้อมูลให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย และเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างกรอบคำถามที่เกี่ยวข้องกับมัคคุเทศก์ ประวัติความเป็นมา และความสำคัญของการนำเที่ยวแล้วจึงนำไปทำแบบสัมภาษณ์

2. นำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อถามเกี่ยวกับมัคคุเทศก์ ประวัติความเป็นมา และความสำคัญของการนำเที่ยว เพื่อนำไปทำการวิเคราะห์คุณค่า โดยสร้างแบบสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิด

3. ตรวจสอบเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ว่าครอบคลุมวัตถุประสงค์หรือไม่ จากนั้นนำเสนอแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบแก้ไข

4. นำแบบสอบถามที่ได้แก้ไขและผ่านความเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษา เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน

5. นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปพิจารณาถึงดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ที่สร้างขึ้น โดยพิจารณาเป็นรายข้อซึ่งใช้วิธีการพิจารณาแบบการหาค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง โดยผู้เชี่ยวชาญจะต้องประเมินด้วยคะแนน 3 ระดับ ดังตารางที่ 1 (Nunnally, 1978)

ตารางที่ 1 วิธีการพิจารณาแบบการหาค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง

ดัชนีความสอดคล้อง	ระดับคะแนน	รายการ
สอดคล้อง	+1	ข้อคำถามและวัตถุประสงค์ที่สร้างขึ้นมีความสอดคล้อง
ไม่แน่ใจ	0	ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามและวัตถุประสงค์ที่สร้างขึ้นมีความสอดคล้องหรือไม่
ไม่สอดคล้อง	-1	ข้อคำถามและวัตถุประสงค์ที่สร้างขึ้นไม่มีความสอดคล้องกัน

ค่าดัชนีความสอดคล้องที่ยอมรับได้ต้องมีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป โดยมีสูตรการคำนวณดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

IOC	คือ	ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์
R	คือ	คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ
$\sum R$	คือ	ผลรวมของคะแนนผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน
N	คือ	จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

ทั้งนี้ การพิจารณาถึงดัชนีความสอดคล้องระหว่างแบบสอบถามและวัตถุประสงค์ที่สร้างขึ้นรายข้อ โดยการพิจารณาแบบการหาค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ ผลรวมของคะแนนความสอดคล้อง เท่ากับ 1.00 คือ ข้อคำถามกับวัตถุประสงค์สอดคล้องกัน

6. นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติมตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิแล้วนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อช่วยตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง

7. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษา และมีความสมบูรณ์ นำไปเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัยต่อไป

วิธีการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยหลังจากได้แบบสัมภาษณ์แล้ว จะนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ การเก็บข้อมูลจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ไปยังแกนนำชุมชนทั้งสองแห่ง จากนั้นผู้วิจัย ได้นัดหมายกับแกนนำชุมชน เพื่อทำการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก และนำข้อมูลที่ได้อามาตรวจสอบความถูกต้อง และจัดประเภทหมวดหมู่ของข้อมูล เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการนำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์แกนนำชุมชน ผู้วิจัยได้นำมา วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาเนื้อหา โดยอาศัยกรอบการวิเคราะห์จากเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง ในประเด็นของแนวความคิดความสามารถของมัคคุเทศก์นำเที่ยว และสร้างเป็นข้อสรุปในการวิเคราะห์ สภาพปัญหาและความต้องการ ในการพัฒนาศักยภาพของทนายมัคคุเทศก์ท้องถิ่น สำหรับชุมชน การท่องเที่ยวริมแม่น้ำโขง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนทั้งสองแห่ง ชุมชนบ้านชะจอมและชุมชนบ้านท่าลั้ง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

1.1 บริบทของชุมชนบ้านชะจอม

หมู่บ้านวัฒนธรรมบ้านชะจอม ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี มีอาณาเขตติดต่อโดยรอบหมู่บ้านดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	บ้านหนองแห่ง อำเภอศรีเมืองใหม่
ทิศใต้	ติดกับ	บ้านนาโพธิ์ใต้ ตำบลนาโพธิ์กลาง
ทิศตะวันออก	ติดกับ	ป่าดงนาทาม
ทิศตะวันตก	ติดกับ	บ้านนาโพธิ์กลาง ตำบลนาโพธิ์กลาง

ชุมชนบ้านชะจอมมีระยะทางห่างจากจังหวัดอุบลราชธานีประมาณ 130 กิโลเมตร ห่างจาก อำเภอโขงเจียม ประมาณ 45 กิโลเมตร มีจำนวนครัวเรือน 110 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 513 คน พื้นที่หมู่บ้านบางส่วนอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม (ป่าดงนาทาม) ลักษณะสภาพภูมิประเทศโดยทั่วไป เป็นภูเขา อยู่ใกล้กับพรมแดนธรรมชาติระหว่างประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเขตแดน มีจำนวนครัวเรือนประมาณ 105 หลังคาเรือน และมีประชากรจำนวน 465 คน ประชาชน ทำนาเป็นอาชีพหลักและมีการทอผ้า ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ เป็นอาชีพเสริม บ้านชะจอม มีอากาศเย็นสบาย มีลำธารเล็ก ๆ ไหลผ่านให้ชาวบ้านได้ใช้น้ำบริโภคตลอดทั้งปี

ประวัติชุมชนบ้านชะจอมและการจัดตั้งกลุ่มกินข้าวเขาเหือน (กลุ่มโฮมสเตย์)

"ชะจอม" เรียกตามลักษณะพื้นที่ที่มีน้ำซับตลอดปีแม้ในฤดูแล้ง จึงมีสัตว์ป่านานาชนิดมากินน้ำ บริเวณนี้เรียกว่า "ชะ" ชาวบ้านนิยมมาแอบซุ่มดู เพื่อจับสัตว์ซึ่งภาษาอีสานเรียกว่า "จอม" จึงรวมเป็น "ชะจอม" ในอดีตที่ผ่านมาบ้านชะจอม เป็นหมู่บ้านที่อุดมสมบูรณ์ทั้ง ป่าไม้และสัตว์ป่า ต่อมา มีบุคคลภายนอกเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากป่าอย่างรุนแรงทำให้ป่าไม้เสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว สร้างความเดือดร้อนให้กับคนในหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงได้ร่วมกันปรึกษาหารือแนวทางยับยั้งปัญหาที่เกิดขึ้น ในช่วงแรกยังมีอุปสรรคอย่างมากแต่ชาวบ้านก็ไม่ยอมท้อในปี พ.ศ. 2536 มูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต

และสำนักงานป่าไม้เขตอุบลราชธานีได้เข้ามา ให้คำแนะนำและจัดการฝึกอบรมให้แก่ชาวบ้านได้เข้าใจและมีส่วนร่วม ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้แบบยั่งยืน และได้มีการจัดตั้งป่าชุมชนอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2538 และต่อมานายพินิจนันท์ ทองเสริม (ประธานกลุ่มกินข้าวเขาเหือน) ได้จัดตั้งกลุ่มกินข้าวเขาเหือนขึ้นเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2543 ซึ่งคำว่า “กลุ่มกินข้าวเขาเหือน” หมายถึง กลุ่มองค์กรชาวบ้านที่จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบโฮมสเตย์ตามวิถีชีวิต “คนชะขอม” หลังจากนั้นก็เริ่มมีการทดลองจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นโดยมีการรับนักท่องเที่ยวมาเที่ยวและนำเที่ยวโดยชาวบ้านเอง จนมีการพัฒนาในส่วนของรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้ โดยมีแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ดังนี้

1. ถ้ำลายมือฝีกองกอย อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร สาเหตุที่เรียกชื่อนี้เพราะมีนายพรานผู้หนึ่งไปล่าสัตว์แล้วนำสัตว์มาวางไว้ที่ถ้ำนี้ ฝีกองกอยก็เดินมาขโมยสัตว์ป่าของนายพรานจนหมด จึงเรียก สืบต่อกันมาว่า “ถ้ำลายมือฝีกองกอย” และทุกวันนี้ยังมีร่องรอยและลายมือฝีกองกอย
2. โหล่งหินจานบิน อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 900 เมตร เป็นหินทรายที่เกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ จะมีลักษณะเป็นหิน 2 ชั้น ชั้นแรกเป็นก้อนเล็ก ๆ ชั้นที่ 2 เป็นหินก้อนใหญ่ มีลักษณะคล้ายจาน จึงเรียกว่า “โหล่งหินจานบิน”
3. โหล่งแถม จากหมู่บ้านไปทางทิศเหนือประมาณ 4 กิโลเมตร สาเหตุที่เรียกว่า โหล่งแถมเพราะมีร่องรอยลายมือของบรรพบุรุษแถมไว้บนผาหิน จึงเรียกว่า “โหล่งแถม”
4. หินเสียว เป็นหินทรายที่เกิดจากปรากฏการณ์ด้านธรรมชาติที่มีหินก้อนใหญ่วางอยู่บนหินขนาดเล็กแต่มีลักษณะ สมดุลไม่ร่วงหล่น จึงเรียกว่า “หินเสียว”
5. ถ้ำวัวแดง เป็นถ้ำหินที่มีอากาศพัดผ่านเย็นสบายตลอดปี ในสมัยโบราณมักมีวัวขึ้นมานอนพักอยู่เป็นประจำภายในถ้ำมีเส้นสีแดงเขียนตามฝาผนัง จึงเรียกว่า “ถ้ำวัวแดง”
6. เสาเฉลียงสามเสา ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 500 เมตร มีลักษณะคล้ายเสาหินสามเสามีแผ่นหินวางอยู่ด้านบน
7. บ่อน้ำบูน (ตะระห่วย) อยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านระยะทางประมาณ 500 เมตร เป็นน้ำที่ไหลออกมาจากช่องหินตลอดปี ชาวบ้านใช้เป็นน้ำบริโภค
8. เสาหินธรรมชาติ ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 3 กิโลเมตร เป็นบริเวณที่แท่นหินขนาดใหญ่มีลักษณะผิวเรียบมันวาวเรียงรายกับพื้น และมีขนาดแตกต่างกัน มองดูแล้วสวยงาม
9. ลายแทงตัวหนังสือขอม ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 4 กิโลเมตร บริเวณนี้จะมีตัวหนังสือขอม โบสถ์และเสาหิน อยู่ในบริเวณเดียวกัน ตัวหนังสือขอมจะสลักอยู่บนพะลานหิน มีลักษณะเป็นตัวนูนเด่นอยู่ห่างจากโบสถ์ไปทางตะวันออก 50 เมตร ซึ่งมีลักษณะเป็นบ่อหินลึกประมาณ 3 เมตร มีน้ำขังในหน้าฝน ถัดไปทางทิศตะวันออกประมาณ 50 เมตร เป็นเสาหินสูงประมาณ 3 เมตร เชื่อว่าเป็นลายแทงสมบัติของโบราณ ใครอ่านได้หรือแปลออกก็จะพบสมบัติที่นี่
10. วัดภูอานนท์ อยู่ทางทิศเหนือของบ้านชะขอม ห่างจากบ้านนาโพธิ์กลางประมาณ 10 กิโลเมตร รถยนต์เข้าถึงสะดวก ภายในบริเวณวัดมีสภาพธรรมชาติที่น่าสนใจ เช่น ลานหิน รอยเท้าใหญ่ ตุ่มหินธรรมชาติ ภาพเขียนสีศิลปะเก่า เป็นต้น เหมาะสำหรับการท่องเที่ยวชมธรรมชาติในช่วงสั้นๆ
11. แก่งมโนราห์ ตั้งอยู่บริเวณด้านทิศตะวันออกบ้านชะขอม หมู่ที่ ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ห่างจากบ้านชะขอมประมาณ 1 กิโลเมตร

ตารางที่ 2 รายการนำเที่ยวหมู่บ้านวัฒนธรรมชะจอม (รายการนำเที่ยว 2 วัน 1 คืน)

วัน / เวลา	รายการนำเที่ยว
วันแรก	
10.00 น.	เดินทางถึงบ้านชะจอม ต้อนรับด้วยคณະกลองยาวหน้าชบวน นำท่านไปยังศูนย์ข้อมูลชุมชน
11.00 น.	ปฐมนิเทศ แนะนำกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ภายในชุมชน ตลอดจนความเป็นมาของกลุ่มแต่ละกลุ่ม
12.00 น.	รับประทานอาหารกลางวันร่วมกันที่ศูนย์ข้อมูลชุมชน เป็นอาหารพื้นบ้านตามฤดูกาล
13.30 น.	จัดแบ่งกลุ่มเข้าที่พัก
14.30 น.	พร้อมกันที่ศูนย์ข้อมูลชุมชนเพื่อชมสาธิตการมัดย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ เป็นรูปดอกไม้ลายต่าง ๆ ด้วยฝีมือของตนเอง
16.30 น.	เดินชมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ภายในชุมชน เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มไม้กวาด กลุ่มทำหลา กลุ่มกองทุนร้านค้า กลุ่มเย็บเย็บ กลุ่มฉางข้าว กลุ่มกินข้าวเช้าเชื่อน และกลุ่มป่าชุมชน จากนั้น แยกย้ายกันเข้าพัก
19.30 น.	พร้อมกันที่ศูนย์ข้อมูลชุมชน ชมการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน
22.30 น.	แยกย้ายกันกลับเข้านอน
วันที่สอง	
06.00 น.	ตื่นนอนเตรียมตัวตักบาตรพระสงฆ์ที่หน้าบ้านพักพร้อมกับเจ้าของบ้าน
07.00 น.	รับประทานอาหารเช้าที่บ้านพัก
08.00 น.	รวมกันที่ศูนย์ข้อมูลชุมชนเพื่อรับทราบกฎระเบียบในการเดินป่า นำท่านไหว้พระขอพร ณ วัดภูอานนท์ ชมสะพานข้ามหุบเขา เสาเฉลียงสามเสา ลายมือผีกองกอย เสาเฉลียงโหล่นแต่ม ไหว้พระแก้วมรกตจำลอง ณ วัดถ้ำปาฏิหาริย์ ชมถ้ำพญานาค ประติมากรรมเก้าอี้พระสุธน เติมความสุขเพิ่มพลังสมอง ณ จุดชมวิวปะโหละ ตมด้ากับบรรยากาศริมรันทที่แก่งมโนราห์
12.00 น.	รับประทานอาหารกลางวันที่วัดถ้ำปาฏิหาริย์ หรือแก่งมโนราห์ (ข้าวห่อ)
14.00 น.	ชมทัศนียภาพสองข้างทางเพื่อเดินทางกลับที่พัก
15.00 น.	ร่วมกิจกรรมบายศรีสู่ขวัญและพิธีอำลา เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ
22.30 น.	แยกย้ายกันกลับเข้านอน

1.2 บริบทของชุมชนบ้านท่าลั้ง

บ้านท่าลั้ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยไผ่ อำเภอลำดวน จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม ติดกับแม่น้ำโขง ชายแดนไทย – ลาวเป็นพื้นที่ลาดชันสลับกับเนินเขาสูง มีเนื้อที่ประมาณ 8,750 ไร่ มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 71 ครัวเรือน ประกอบด้วยประชากรจำนวน 318 คน เป็นเพศชาย 190 คน เพศหญิง 128 คนภาษาที่ใช้คือ ภาษาบรูและภาษาอีสาน ประชากรมีอาชีพหลักได้แก่ ทำนา จำนวน 39 ครัวเรือน ยังมีอาชีพเสริม คือ ประมง จำนวน 30 ครัวเรือน, จักสาน จำนวน 48 ครัวเรือน, รับจ้างทั่วไป จำนวน 45 ครัวเรือน (ธีรเกียรติ แก้วใส, 2561)

กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านท่าลั้ง

ปัจจุบันชุมชนท่าลั้ง มีกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งหมด 5 กิจกรรม ประกอบไปด้วย

1. กิจกรรมการศึกษาธรรมชาติ

นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับธรรมชาติที่สวยงามของชุมชนท่าลั้ง โดยเส้นทางศึกษาธรรมชาติจะประกอบไปด้วย เสาเฉลียงปู่ย่า ลานหินรอยเท้าเสือ จุดชมวิวดาเมย ผาเจ็ก ภาพเขียนสีผาเจ็ก แก้วพันโบก

2. กิจกรรมการแสดงทางวัฒนธรรม

กิจกรรมการแสดงดนตรีไทบรูที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน คือ การบายศรีสู่ขวัญด้วยภาษาบรู รำตังหวาย เพื่อต้อนรับแขกผู้มาเยือนซึ่งจะร้องเพลงเป็นภาษาบรู ผู้แสดงเป็นเยาวชนหญิง โดยผู้แสดงจะแต่งกายด้วยเสื้อแขนกระบอกสีกรมท่าสีขาว นุ่งซิ่นและมีผ้าพันคอ ดนตรีที่ใช้การแสดงได้แก่ แคน พิณ ซอ กลองยาว

3. กิจกรรมการพักค้างแรมในชุมชน

ปัจจุบันบ้านท่าลั้ง มีกลุ่มสมาชิกโฮมสเตย์ทั้งหมด 6 ครอบครัว และนักท่องเที่ยวจะได้ร่วมตักบาตรในตอนเช้าที่หน้าบ้านพักโฮมสเตย์กับเจ้าของบ้าน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเดินทางมาพักโฮมสเตย์ในช่วงเทศกาลออกพรรษา เพื่อมาท่องเที่ยวและชมบั้งไฟพญานาค ณ จุดชมบั้งไฟพญานาค บริเวณศาลาริมโขงของหมู่บ้านท่าลั้ง และนอกจากนี้ยังมีลานกางเต็นท์ไว้รองรับนักท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาอีกด้วย

4. กิจกรรมเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การชมกลุ่มฐานกิจกรรมของหมู่บ้าน ประกอบไปด้วย 3 ฐาน ได้แก่ 1)กลุ่มจักสานกระติบข้าวเหนียว 2) กลุ่มจักสานเสื่อใบเตย และ 3)กลุ่มสมุนไพรไทบรู กิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนบ้านท่าลั้งนั้น ยังไม่มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในการเยี่ยมชมแต่ละฐาน จะมีเพียงการสาธิตการจักสานกระติบข้าวเหนียว การจักสานเสื่อใบเตย ซึ่งนักท่องเที่ยวไม่ได้ลงมือปฏิบัติด้วยตัวเอง

5. กิจกรรมชมทัศนียภาพบริเวณรอบชุมชน

5.1 กิจกรรมร่องเรือชมแม่น้ำโขงและชมทัศนียภาพไทย - ลาว เส้นทางจะเริ่มจากท่าจอดเรือบ้านท่าลั้ง แ่งช้าง แก้วพันโบก โดยจะใช้เวลาเดินทางไป - กลับ ประมาณ 1 ชั่วโมง

5.2 กิจกรรมเยี่ยมชมฐานเศรษฐกิจของโรงเรียนเพียงหลวง 12 ซึ่งภายในโรงเรียนจะไปกอบไปด้วยฐานต่าง ๆ เช่น สวนมะนาว ฐานสมุนไพรไทบรูของโรงเรียน ฐานบ้านกระติบข้าวไทบรู บ้านภูมิปัญญาเผ่าไทบรูของโรงเรียน ศูนย์ทดลองปลูกพืช 3 ระดับ แปลงปลูกผักสวนครัวของโรงเรียนเพียงหลวง 12 โรงเรียนเพาะขยายพันธุ์พื้นที่บ้านการเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นบ้าน ศูนย์เก็บปุ๋ยชีวภาพและจุลินทรีย์ บ่อพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ปลาหมอ บ่อเลี้ยงพ่อพันธุ์แม่พันธุ์กบ และหลังจากนั้นนักท่องเที่ยวจะได้กราบนมัสการรอยพระพุทธรูปสำนักรักสงฆ์เขาวงที่อยู่บริเวณหน้าโรงเรียน

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านท่าลั้ง พบว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านท่าลั้งนั้นยังไม่มีหลากหลาย ไม่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ อีกทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวบางกิจกรรมมีข้อจำกัดบางฤดูกาล เช่น กิจกรรมศึกษาเส้นทางธรรมชาติเป็นกิจกรรมเสริมสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเป็นกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มสถาบันการศึกษา เนื่องจากมีระยะทางที่ไกลและสภาพอากาศร้อนไม่เหมาะสมที่จะเดินศึกษาธรรมชาติในช่วงฤดูร้อน กิจกรรมล่องเรือไม่สามารถล่องเรือได้ในฤดูฝนและกิจกรรมกิจกรรมเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นการเยี่ยมชมกลุ่มอาชีพ 3 กลุ่มของชุมชนบ้านท่าลั้ง ได้แก่ กลุ่มจักสานกระติบข้าวเหนียว กลุ่มจักสานเสื่อใบเตย และกลุ่มสมุนไพรไทบรู มีเพียงการสาธิตวิธีการผลิตนักท่องเที่ยวไม่ได้ลงมือจักสานด้วยตนเอง

รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนท่าล้งในปัจจุบัน

ปัจจุบันชุมชนบ้านท่าล้งมีโปรแกรมนำเที่ยว 2 รูปแบบ คือแบบไปเช้า-เย็นกลับ และ 2 วัน 1 คืน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

รูปแบบที่ 1 โปรแกรมท่องเที่ยวบ้านท่าล้ง 2 วัน 1 คืน

วัน / เวลา	รายการนำเที่ยว
วันแรก	
09.00 น.	เยี่ยมชมฐานเศรษฐกิจพอเพียง ณ โรงเรียนเพียงหลวง 12
10.30 น.	นมัสการรอยพระพุทธรูปสำนึกสงฆ์ภูเขาวง
11.00 น.	ต้อนรับและแนะนำชุมชนบ้านท่าล้ง
12.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 น.	เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพจักสานกระติบข้าวเหนียว กลุ่มจักสานเสื่อใบเตย กลุ่มสมุนไพรไทยบุรี
15.00 น.	เข้าที่พักโฮมสเตย์และทำภารกิจส่วนตัว
15.30 น.	ล่องเรือชมแม่น้ำโขงสัมผัสธรรมชาติฝั่งไทย – ลาว เยี่ยมชมแก่งช้างและแก่งพันโบก
16.30 น.	ทำภารกิจส่วนตัว
18.30 น.	ร่วมบายศรีสู่ขวัญและรับประทานอาหารเย็นพร้อมกับเพลิดเพลินกับการแสดงดนตรีไทยบุรี
วันที่สอง	
07.00 น.	ตักบาตรตอนเช้า
07.30 น.	รับประทานอาหารเช้า ณ บ้านพักโฮมสเตย์
09.00 น.	อำลาชุมชนบ้านท่าล้ง

รูปแบบที่ 2 โปรแกรมการท่องเที่ยว 1 วัน

วัน / เวลา	รายการนำเที่ยว
วันแรก	
09.00 น.	ต้อนรับและแนะนำชุมชนบ้านท่าล้ง
10.30 น.	เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพจักสานกระติบข้าวเหนียว กลุ่มจักสานเสื่อใบเตย กลุ่มสมุนไพรไทยบุรี
12.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 น.	ล่องเรือชมแม่น้ำโขงสัมผัสธรรมชาติฝั่งไทย – ลาว เยี่ยมชมแก่งช้างและแก่งพันโบก
15.00 น.	อำลาชุมชนบ้านท่าล้ง

จากบริบทของข้อมูลการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ประวัติความเป็นมา การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนและการนำเที่ยวของมัคคุเทศก์ชุมชน จะเห็นได้ว่า ชุมชนการท่องเที่ยวริมแม่น้ำโขงทั้งสองแห่งมีประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองมาเป็นระยะเวลานานพอสมควรแล้ว ศักยภาพทางด้านแหล่งท่องเที่ยวก็เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยว แต่ศักยภาพทางด้านมัคคุเทศก์นำเที่ยวยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ซึ่งปัญหาหลัก ๆ ได้แก่ มัคคุเทศก์อยู่ในวัยสูงอายุ มีจำนวนน้อย และขาดการสานต่อทายาทมัคคุเทศก์วัยทำงานหรือวัยเยาวชนของทั้งสองชุมชนที่จะมาช่วยกันพัฒนาการนำเที่ยวของตนเองให้ต่อเนื่องและเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน

2. สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพทายาทมัคคุเทศก์นำเที่ยว

จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัยที่ชุมชนบ้านท่าล้ง ตำบลห้วยไผ่ และบ้านชะยอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ในการสัมภาษณ์ปัญหาด้านการจัดการท่องเที่ยวของสองชุมชนในปัจจุบัน พบว่า ในการนำเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวชุมชนนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวแบบหมู่คณะ จำนวน 40-100 คนต่อครั้ง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาเพื่อศึกษาดูงาน และเที่ยวชมวิถีชีวิตของชาวบ้าน สถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่รอบ ๆ หมู่บ้าน ในการนำเที่ยวในแต่ละครั้งนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้มัคคุเทศก์ท้องถิ่นในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว อธิบายวิถีชีวิตและสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ของชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ แต่ในปัจจุบันมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่ทำหน้าที่ดังกล่าว ขาดแคลน และชุมชนมีความต้องการมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเข้ามาปฏิบัติหน้าที่เป็นอย่างมาก เพราะในปัจจุบันมัคคุเทศก์ที่ทำหน้าที่มีเพียงหนึ่งท่าน คือ บ้านท่าล้ง มีพ่อแพง แก้วใส อายุ 66 ปี อาชีพประมง ซึ่งปฏิบัติหน้าที่มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 จนถึงปัจจุบัน และบ้านชะยอม มีพ่อเลี้ยง จันทรจรัส อายุ 66 ปี อาชีพเกษตรกร ซึ่งปฏิบัติหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 จนถึงปัจจุบัน และให้ข้อมูลต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยวจำนวนมากและมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพียงคนเดียว ทำให้การให้บริการไม่ทั่วถึง การได้ยื่นการควบคุมและดูแลคณะนักท่องเที่ยวเดินทางตามเส้นทางที่มัคคุเทศก์ท้องถิ่นได้นำขมนั้น จึงเป็นเรื่องยากและจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพิ่มเพื่อมาช่วยให้เกิดการบริการที่ทั่วถึงแก่นักท่องเที่ยว เพื่อสร้างความประทับใจในการมาเที่ยวในแต่ละครั้ง ซึ่งสามารถสรุปปัญหาและความต้องการของทายาทมัคคุเทศก์ท้องถิ่นสำหรับชุมชนการท่องเที่ยวริมแม่น้ำโขง ดังต่อไปนี้ (แพง แก้วใส 2561, เสน่ห์ พิงป่า 2561, เลี้ยง จันทรจรัส 2561.)

ตารางที่ 3 สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นสำหรับชุมชนการท่องเที่ยวริมแม่น้ำโขง จังหวัดอุบลราชธานี

สภาพปัญหาและความต้องการ	รายละเอียด
1. การขาดความรู้ทางด้านภาษาในการสื่อสารของทายาทมัคคุเทศก์	ถึงแม้พื้นที่บ้านท่าล้ง จะอยู่ในเขตพื้นที่ของภาคอีสาน แต่ภาษาพูดของคนในชุมชนเป็นภาษาบรู บางครั้งมัคคุเทศก์ท้องถิ่นอธิบายข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวไม่เข้าใจในภาษาท้องถิ่น สำหรับชุมชนบ้านชะยอม มัคคุเทศก์นำเที่ยวก็สามารถพูดได้เพียงภาษาถิ่นหรือภาษาอีสาน ทำให้นักท่องเที่ยวจากภูมิภาคต่าง ๆ ไม่สามารถเข้าใจได้อย่างถ่องแท้ และมัคคุเทศก์ทั้งสองชุมชนยังไม่สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษที่เป็นภาษาสากลได้ เนื่องจากการศึกษาของของมัคคุเทศก์ค่อนข้างต่ำเพียงชั้นประถมศึกษาตอนต้นและมีอายุอยู่ในวัยชราทั้งสองชุมชน

2. การความรู้ทางด้านวิชาการหรือมีความรู้ด้านวิชาการน้อยในการออกปฏิบัติงาน	มัคคุเทศก์ท้องถิ่นของทั้งสองชุมชนจะเป็นผู้สูงอายุ ดังนั้น จะขาดความรู้ทางด้านวิชาการที่จะอธิบายเสริมเพิ่มเติมให้กับนักท่องเที่ยว นอกเหนือจากข้อมูลที่มีอยู่เดิม จากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้ไม่เป็นที่น่าสนใจในวิทยากรใหม่ๆ อันทันสมัย
3. การแสดงออกในการปฏิบัติหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยว	มัคคุเทศก์ทั้งสองชุมชน เมื่อพบกับนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างภูมิภาค และมีการศึกษาดี ส่วนมากจะขาดความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ ทำให้การปฏิบัติหน้าที่มัคคุเทศก์นำเที่ยวไม่ค่อยมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร
4. การไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการนำเที่ยว	การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าระหว่างการนำเที่ยวของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นทั้งสองชุมชนในเรื่องต่าง ๆ เช่น การที่นักท่องเที่ยวเกิดอุบัติเหตุในการเดินชมแหล่งท่องเที่ยว โดยการติดต่อประสานงานระหว่างชุมชน และการที่นักท่องเที่ยวประสบอุบัติเหตุจากยานพาหนะนำเที่ยวของชุมชน ทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อการท่องเที่ยวได้ รวมถึงการให้บริการการตอบคำถามจากนักท่องเที่ยวเพื่อคลายข้อสงสัยต่าง ๆ ไม่ค่อยชัดเจนและไม่เป็นที่ยอมรับจากนักท่องเที่ยว

จากสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นสำหรับชุมชนการท่องเที่ยวริมแม่น้ำโขง จังหวัดอุบลราชธานี ข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีทั้งหมด 4 ประการสำคัญได้แก่ (1) การขาดความรู้ทางด้านภาษาในการสื่อสารของทายาทมัคคุเทศก์ (2) ระดับความรู้ทางด้านวิชาการหรือมีความรู้ด้านวิชาการน้อยในการออกปฏิบัติงาน (3) ไม่กล้าแสดงออกในการปฏิบัติหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวและ (4) ไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการนำเที่ยว ซึ่งตรงกับหลักวิชาการว่าด้วยความสามารถของมัคคุเทศก์ (กุลวรา สุวรรณพิมล, 2540) ซึ่งกล่าวว่า มัคคุเทศก์ยังต้องมีความสามารถที่จะทำให้คุณสมบัติความรู้ทางด้านภาษาในการสื่อสาร ความรู้ทางด้านวิชาการ ความกล้าแสดงออกในการปฏิบัติหน้าที่ และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการนำเที่ยวเด่นชัดเป็นที่ประจักษ์ แต่ด้วยเหตุที่ชุมชนริมแม่น้ำโขงทั้งสองแห่งดังกล่าว มัคคุเทศก์ขาดความสามารถที่กล่าวมาข้างต้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาศักยภาพของทายาทมัคคุเทศก์ของทั้งสองชุมชน เพื่อให้ได้ผู้ที่จะสามารถสานต่อการดำเนินงานต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไปอย่างยั่งยืน

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนริมแม่น้ำโขงทั้งสองแห่งคือ ชุมชนบ้านชะขอม และชุมชนบ้านท่าลั้ง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ล้วนมีประสบการณ์การนำเที่ยวโดยมัคคุเทศก์ท้องถิ่นมาเป็นเวลานานพอสมควรแล้ว แต่ก็ยังประสบกับสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของทายาท

มัคคุเทศก์ท้องถิ่นทั้งสองแห่ง เนื่องจาก มัคคุเทศก์ที่ปฏิบัติงานอยู่ในปัจจุบันอยู่ในวัยสูงอายุ และมีจำนวนน้อย และไม่มีการสานต่อไปยังมัคคุเทศก์วัยทำงานหรือวัยเยาวชนของชุมชน ทำให้การนำเที่ยวของทั้งสองแห่งเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาทายาทมัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้เกิดการดำเนินการที่ต่อเนื่องและยั่งยืนสืบไป โดยสภาพปัญหาและความต้องการที่พบประกอบด้วย (1) การขาดความรู้ทางด้านภาษาในการสื่อสารของทายาทมัคคุเทศก์ (2) ระดับความรู้ทางด้านวิชาการในการออกปฏิบัติงานอยู่ในระดับน้อย (3) การไม่กล้าแสดงออกในการปฏิบัติหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยว และ (4) การไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการนำเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิรวรรต สมนึก (2548) ที่พบว่า ความต้องการของมัคคุเทศก์ในด้านของการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและการใช้ภาษาในการสื่อสารควรเป็นไปอย่างมีมาตรฐานและถูกต้องตามหลักการมัคคุเทศก์ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรจนา จันทระประยูร และคณะ (2554) พบว่า ระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน ทำให้ความสามารถในการพัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ แตกต่างกันไปด้วย ซึ่งอาจสรุปได้ว่า เป็นตัวแปรที่ทำให้ทักษะในการสื่อสาร เช่น การพูด การอ่าน การเขียน และการทำความเข้าใจกับข้อมูลที่ได้รับ แตกต่างกันตามประสบการณ์ ส่วนความแตกต่างในด้านอายุของผู้ที่เข้าร่วมโครงการ เป็นสัญญาณที่ดี ที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถจะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ ซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกระดับอายุ อีกทั้งประเด็นด้านมัคคุเทศก์ส่วนหนึ่งจะเคยผ่านประสบการณ์การเป็นมัคคุเทศก์มาแล้ว แต่ยังกล่าวว่าการอบรมนั้นเป็นประโยชน์และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงานได้อย่างแท้จริง สำหรับงานวิจัยในต่างประเทศพบว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของ Min (1995) ได้ศึกษาการประเมินผลการปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์ทางการท่องเที่ยว ของจีนที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว พบว่า ระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์ของจีน ประกอบด้วย ด้านทักษะ ด้านความรู้ในวิชาชีพ ด้านความสามารถ และด้านการบริการ และนอกจากนั้นยังต้องมีการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ดีขึ้นด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัย/การทำวิจัยต่อยอด

1. ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ภาษาบรู เป็นภาษาหลักในการนำเที่ยว
2. ควรศึกษาเกี่ยวกับขีดจำกัดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว เพื่อกำหนดมาตรการที่เหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่นำเที่ยวในท้องถิ่น
3. ควรศึกษาในด้านของผลกระทบที่เกิดจากการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อไม่ก่อให้เกิดการทำลายวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
4. ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นสินค้าที่ระลึก รวมไปถึงแนวทางการส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสนใจมากยิ่งขึ้น และมีความหลากหลายของสินค้า
5. ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบกิจกรรมร่วมกับชุมชน เพื่อให้รูปแบบกิจกรรมน่าสนใจ และนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงชุมชนถ่ายทอด

เอกสารอ้างอิง

- กุลวรา สุวรรณพิมล. (2540). *การมัคคุเทศก์ ภูเก็ต: ภาควิชาบริหารธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต*.
- ธีรเกียรติ แก้วใส. (2561, ธันวาคม 10). สมาชิกชมรมจักสานบ้านท่าล้งตำบลหนองไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี. *สัมภาษณ์*.
- ปวีรบรรต สมนึก. (2548). *การศึกษาความต้องการของมัคคุเทศก์นำเที่ยว ณ แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*.
- พินิจนันท์ ทองเสริม. (2561, ธันวาคม 12). ประธานกลุ่มโฮมสเตย์บ้านชะขอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี. *สัมภาษณ์*.
- แพง แก้วใส. (2561, ธันวาคม 10). สมาชิกชมรมจักสานบ้านท่าล้งตำบลหนองไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี. *สัมภาษณ์*.
- เลียง จันทรจรัส. (2561, ธันวาคม 10). สมาชิกชมรมจักสานบ้านท่าล้งตำบลหนองไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี. *สัมภาษณ์*.
- เสน่ห์ พึ่งป่า. (2561, ธันวาคม 12). สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์บ้านชะขอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี. *สัมภาษณ์*.
- อรจนา จันทรประยูร และคณะ. (2554). *การพัฒนาศักยภาพมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ในพื้นที่ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่*.
- Min, Cao C. (1995). "Assessment begins after trial runs" China Daily. 2 [August : 1995].
- Nunnally, Jum C. (1978). *Psychometric Theory*. 2nd ed. New York: McGraw-Hill.

Translated Thai References

- Arojana Chantaraprayoon et al. (2011). *Potential Development of Local Guides within Pa Phai Sub-district, San Sai District, Chiang Mai Province*, Full Research Report, School of Tourism Development, Maejo University, Chiang Mai Province
- Kulwara Suwanpimol. (1997) *Guiding. Phuket*: Department of Business Administration, Faculty of Management Sciences, Phuket Rakabhat University.
- Liang Janjing. (2018, December 10). Group member of Basketry in Sasom Village, Huai Phai Sub-district, Khong Chiam District, Ubon Ratchathani Province. *Interview*.
- Min, Cao C. (1995). "Assessment begins after trial runs" China Daily. 2 [August: 1995].
- Nunnally, Jum C. (1978). *Psychometric Theory*. 2nd ed. New York: McGraw-Hill.
- Pariwat Sonnuek. (2005). *A Study in Requirements of Guides at the Tourists Attractions in Ubon Ratchathani Province*, the Master of Business Administration thesis, Faculty of Business Administration and Management, Ubon Ratchathani Rajabhat Univesity.

- Peang kaewsai. (2018, December 10). Group member of Basketry in Sasom Village, Huai Phai Sub-district, Khong Chiam District, Ubon Ratchathani Province. Interview.
- Pinitnan Thongsom. (2018, December 12). President of Group Homestay, Sasom Village, Na Pho Khlang Sub-district, Khong Chiam District, Ubon Ratchathani Province. Interview.
- Sanee Peangpa. (2018, December 12). President of Group Homestay, Sasom Village, Na Pho Khlang Sub-district, Khong Chiam District, Ubon Ratchathani Province. Interview.
- Teerakeat Kaewsai. (2018, December 10). Group member of Basketry in Sasom Village, Huai Phai Sub-district, Khong Chiam District, Ubon Ratchathani Province. Interview.